

Butun elqələrin proletarları Vətənin!

151

618.2

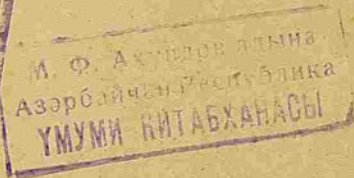
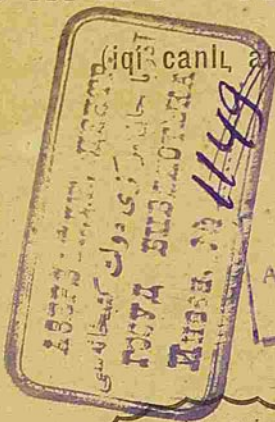
Jazanı: d-r N. Nərimanof.

H 55

HƏMLİ ARVAT.

(iql canlı arvat).

16558
~~3897~~

Baqı - Kızıl quçə №12.

1924

00866
АРХИВ

Həmli arvat.

Həmli arvat məsələsi hazırqı halda bəjuq və zor bir məsələ dur. Mədəniyyətli millətlər by məsələjə artıq dikkət edirlər. Biz isəq, hər zejdə aciz olan qibi, by məsələdə də aciziq. Biz by məsələjə heç dikkət etməmiziq. By vaktə dəq arvatlarımlız jaman bir halda bylynmyzlar və hələ də bylynrylar. Nadan mamalarıñ əllərində juzlərcə, binlərcə arvatlar hələq və tələf olmaqda durlər...

Qanardan bakanlara by iz, jə'ni bala dogmak, pəq asan qərunur.

Həqiqətdə də nə bir çətinliq(?!): yzak dogylyr; 5 və ja 10 qundən sonra anası, jənə də həməzəqi izinə məzgylyr.

Ancak juzlərcə, binlərcə hələq olan anaları, balaları, nəzərdən qəçirsəq, jəkin olar qı, çoxy-synyn tələf olmagına səbəb mamalar, ja-inqi bizim nadanlıqlımlız dur.

By məsələdə nadanlıq hamı millətlərdə olyb dur. İmdiği mədəniyyətli frənglər, inqilislər və kejrı by qibi millətlər qəçmizdə bizim imdiği halımızda olyb, həmli arvada heç dikkət etməzdilər. Ymydlarıñı, ancak dogan arvadıñı

zor və qüvvətinə bağlıydılar. Mama isə, qəməqçi, daha dogrısya, təsəlli verən bir adam hesab olınır.

İndi həmin millətlər by məsələdə bəjuq tərəkki etmişlər. Biz həməzəqi halımızda kalmızık. Onlar, arvat həmli olan qunundan axı-
ra dəq təzviədə bylynyrlar; dikkətləri bir isə, juz olır; həmli arvat ilə mulajım və jumyzak rəftar edirlər, ona kyllük edib, daha artıq səvir-
lər, bəslilirlər və əzizlilirlər... Biz?! Dogrısya, səjleməyə ejb ediriq. Biz həmli arvat ilə həmli olmyjana heç də tafavyt kojmyryk. Həmli ar-
vatlar ilə pis rəftar edənlerimiz çox-çox dur: vyryrlar, dəjurlər, səjurlər... Xılasa, hər izimiz pozgyn, hər izimizdə pərizanlıq...

İndi bakalım, həmli arvada nə üçün artıq dikkət etməlijiq.

Həmliliq həm ryhca, həm də bədəncə arvadın halını dəjizdirir. Həmli olan qunundan arvadın aj bəzıslı (hejiz qərməsi) qəsilir. Həmin qundan yzaklıq irilənir. Yzaklıqın kan və hiss damarları artır, irilənir. Yzaklıq, zor-balazdıqca, dört tərəfində olan uzvüləri sıxır. Karın qun-bə-qun bəjujur. Ancak, jalkız kar-
nın bəjuməji həmli olмага dələlət etməz.

Həmli olmanın nizanalarından: həmli arvat kejrı vaktı qənulu istəmədiji .əjei istər, qəmur tə-
bəzir və kejrı by qibi səjlər jejər (həmli ar-
vat „jeriqlir“ dejerlər). Həmli arvat çox vaktı

səhərlər, ertədən, kysar, ja da kysmaga ox-
zadar. Qjäh vaktı dizi və ja bazı agrıjar: halı
tez dəjizər, jə'ni hirslənər, və tez də aglar.
Fəkət hamısından vacib və dogry nizana: aj
bazı kanlın qəsilməji dur.

Daha açıqlı: aj bazı kanlın qəsilməji, əm-
cəqlərin dolması və məmələrinin dert tərəfi ka-
ralması ilə sejlənmiş olan nizanalar bir jerdə
— arvadın həmli olmasına dəlalət etməz. Həmlı
olmaqlığın nizanaları 1-inci, 2-inci və 3-uncu
ajlar qərunursə, 4-uncu ajdan artıq byna ehti-
jac kalmır, çünqu o vaxıtlar balanın jurəq
dəjuntusunu asan ezitməq olır. Kylagınlı
ananın qəbəjinin sol və ja sag tərəfinə kojyb,
kylak asarsanız, sahat səsi qibi tık-tık səsi
ezidilər.

Arvadın həmli olmaqlını kabyl etdiq. By
halda həmli arvat nə təhər zindəqanlıq etməli
dur. Əvvələn, hər bir zej qi, arvada zərəl dur,
həmin zərəlli zej balaja da sirajet edə bilər.
By səbəbə qərə həmli arvat mulajımlıq ilə do-
lanmalı dur, jə'ni hirslənmijə, agrı zej qətur-
mujə, atılıb duzmujə.. Ancak təmiz havada hər
qun javaz-javaz qəzinməli dur. Əvvəlinci iqi
aj və sonynycy iqi aj ərinə jaxınlazmak həmli
arvat uçun zərəl dur. Əvvəlinci iqi ajda ərə
jaxın olarsa, vaxıtsız dogmaga (yzak salmaga)
səbəb olar. Axırlıq iqi aj ərə jaxın olmaq həm-
linin özünə əzijjət oldygy qibi balaja da çok
zərəl verər. By vaxıtlar ərə jaxınlazmak arvadı

agrıdar və bala qəlen joly çirqləndirər. Bala qəlen jol da çirqli olyrsa, qələcəqdə balanı cur-bə-cur naxozlyga salar.

Həmli arvat həməzə özunu təmiz saxlamalı dur; xysysən, axırındı həftələr kabagını sabın ilə jymalı dur; mumquncəvannada çimməli dur. Ajıblı jerlərinin tuqunu təmizləməli dur; by isə, həm özunu və həm də balasını, bəjuq zərəllərdən və agrıdan saxlar, muhafizə edər.

Həmli arvadın paltarı qen olmalı dur; xysysən karnı, tərəflərində həmli arvadın paltarı heç bir jandan dar və sıxıntılı olmamalı dur. „Karsət“ qibi zeyləri həmli arvat qərəq qejməsin.

Axırındı ajlar həmli arvat məmələrinə artıq dikkət etməli dur; qəndə bir neçə dəfə adikalon və ja arag ilə məmələrini surtməli dur. Çok vakt çirqli saxlanılmakdan məmələrin janları çatlıjb, jara olyr. Həmli arvadın ajagı açık olamalı dur, jə'ni vaktı, vaktında karnı bozalmalı dur. Byna artıq dikkət etməli dur. İqi, uç qunlər ilə bağırsagının bozalmamağı və nəcisin katı olmağı həm anaja, həm də balaja zərəllər dur. Tez-tez izlətmə vərməq də jaxız dəjil. Həmli arvat səhərlər, ac karına, bir istiqən sərin sy içərsə, by sy onyn ajagını açık saxlar. By sy tə'sir etməsə, syja bir kazık da dyz salmaq olar. By da tə'sir etməsə, bə'zi izlətmə, məsələn: „karlısbad syjy“, „korkaja

vada" (acı sy) qibi syları içməq mumqun dur. Kilizma (dəstyr) da kojmak olar. (Kilizma, daldan, axırıncı bağlırsaga sy vırmaga dejərlər; kilizmanı təmiz sy ilə, ja da bir az kiliserin karlıdırarak, edərlər).

Həmli arvat jlə qızısı (əri) nə təhər rəftar etməli dur? Jykarıda səjlənilmişdi qi, həmli olmaq-arvadın halını dəjizir. By səbəbə qərə həmli arvada bəjuq dikkət lazımlı dur. Məsələn, arvadın istədiyi zəji, mumqun oldykca. bitirməq, əmələ qətirməq, urəjini, kəlbini incitməməq, üstünə kılkırmamak, korkytmamak, onyn janında fiqirli, kəmojin olmamak, ezunu də fiqirlənməyə kojmamak lazımlı dur; xılasa, arvadın həmli vaktında qızı, məhəbbətini birə bez artırmalı dur; arvadın by halında qızı arvadını daha artıq səvməli və daha artıq bəsləməli dur. Həmli arvat ilə belə rəftar olynırsa, arvat da by 9 aj həmliliq vaktında cur-bə-cur ağırlara asanlıqla davam edər və karzısındaql xətərli və dehzətli halları qeçirməqdən korkmaz, urəji zad, ryhy təzə, bəjuq bir ymyd ilə təhləqəli vəzifəsinə hazırlazar. Belə olarsa dunjaja qələn bala da qəzəl, ağıllı, fərəsətli, qəzu açıq, cur'ətli, dajanatlı, əxlakı xoz və həmijjətli bir bala olar. Dəjulmuz, səjulmuz, hər sahatda jaman səz ezitmiz, kəlbı pozgyn, urəji kəmli, qəzləri həməzə kan jazlı, əz qələqəsindən korxan bir arvatdan dogylan bala da ağılsız, fərəsətsiz, korxak, cur'ətsiz, bədəndən zəjif, ryhdan nakıs, illər

yzyny naxos və zarıldıjan olyrsa, byna heç də təəccub etməməli dur. By səzlərimizi təsdik etməq üçün çok misal qətirərdiq, ancak əsil mətləbdən yzaklaşmak istəmiriq.

İztə byny jəkin etməli qi, anadan balaja həm bədən və həm ryh cəhətinə çok zeylər si-rajət edir.

Qələcəq balasını, səvən ata, arvadına insan nəzəriylə baxan ər, iqi-uç həftə balanın dunjaja qəlmejinə kalmıq, arvadını, elimli və mə'lymatlı, mamaja qəstərməli dur. Birinci dəfə dogan arvatlara daha artıq dikkət etməli dur. Dogmadan kabak onları, mamaja qəstərməqlə həm əzlərini, həm də balalarını, cur-bə-cur korxy və xətdədən muhafizə etmiş olyrsynyz. Məsələn olyr qi, jeni dogan arvadın yzaklık joly dar olyr; bləə olanda: yzak dogan vaktı, bala yzaklıkdan çıxar, ancak ananın iqi byd sumuqlərinin arasından tez xılas ola bilməz, bogylar; dogan ana da bəjuq zəhmətdə bylynar və həjatı da təhləqəjə duzər. Byny kabakca bilib, lazıım qələn tədariqi qərməqlə hər iqi vucydy hifz etməq olar.

Daha bir misal: təbii olaraq, bala, yzaklıkdan xılas olan vaktı, baz tərəfile çıxır, jə'ni yzaklıkdan əvvəl bazı və sonra cəmdəji xılas olyr. Ancak qah vakt tərsinə olyr, jə'ni yzaklıgın çıxacak jolyına yzadıın bazı, dəjil, ajakları və ja kolları, duzur. Belə olan halda, yzaklıkdaqi,

balanı dogry halına salmazlarsa, dogylmagı mumqun olmaz... Çox belə misal qətirməq olar, ancak sejlənilmiz misallar da qifajət edər. By misallar azaqar qəstərir qi, dogmakdan kabak, həmlı arvadı, xysysən birinci dəfə dogan arvadı; mə'lymatlı mamaja qəstərməq lazım dur.

Məhtərəm bacılar! by sezlərimə dikkət edin: by misallarda sejlədiyimiz, həjat məsələsi dur. Həjatlınlı pyç etməjə razı olmyjnyz. Bədəni hifz etməq vacib dur. By məsələdə həkkinizi tələb etməlisiniz. Əzunnuzdən savaj sizin hukykyzyz tələb edən və ja, insafa qəlib, hukykyzyza jol verən olmyjacak dur. Byny duzunun, duzunub də, insan olmagınlı bildiriniz...

Dytalım qi, ananın baladan xılas olmagı, jə'ni dogmak vaktı jetizdi. By vaktı bejuq bir təhləqəlrı vaktı dur. Dokkyz aj ana çəqdiji aqrılar, zəhmətlər, dogmak vaktında çəqılən zəhmət və məzəkkətin mukabilində, heç bir zeyjerində qərunmur. Dogmak vaktı arvat o kə-dər aqrı zəhmətlər və dehzətli aqrılar qeçirir qi, kabakqılar onyn janında tamam ynydylyb, qedir. By curə zəhmətlə dogan arvatlar (xysysən ilq doganlar) bir daha dogmamaga səz veririlər. By bir hal dur qi, ərlər o halda bylynmaga bir sahat davam etməjə razı olmazlar.. Aqrı dediqcə zor və dediqcə məzəkkətli olır. Arvat isə, 10 sahat, 15 sahat, bir qun, iqi qun, uç qun və daha artıq by aqrılara davam edib, dajanır. Hərdən bir, javaz - javaz zarıldıjıb, tez

bir zamanda by məzəkkət və agrıdan xilas olma-
ğı qəzlujur.

Vakıt jetizir. Agrı artıq dərəcəyə çatırqan,
bala da anasından rədd olır; təcub byrası dur
qi, balanın ilq bağırması anaja bejuq təsəlli ve-
rir. Dokkyz aj bəslədiji balasının səsini ezidib,
ana hamı agrılarını, çəqdiji zəhmətləri, qərdu-
ju məzəkkətləri ynydyr. Əzunu, dehzətli bir da-
vada, bejuq bir hunər qəstərmiz pəhləvan qibi
hesab edir...

By, başka bir hal, başka bir aləm, başka
bir hissijət dur!...

Şimdi bakalım, arvat, doğandan sonra, ne-
cə zindəqanlıq etməli dur və dogylan bala ilə
rəftarı nə təhər olmalı dur.

Bala dunjaja qələndən sonra, yzaklıq və by
yzaklığa javık kejrı uzvulər bejuq təgjir tapır;
qah vakıt by uzvulərin bə'zisi jaralanır. By sə-
bəbə qərə, arvat, balanı, doğandan sonra, azı
8 qun arxası ustə jatmalı dur. Biz dejiriq - azı
8 qun, ancak, iqi həftə jatarsa, daha qəzəl
olar.

Şimdi syval verə bilərsiniz qi, jol ustə do-
gan və doğandan sonra, ələcsizlikdən, jatmıjib,
iz qərən arvatlar nə etsinlər?

Və daha dejə bilərsiniz:

— Biz qəruruq, arvat doğandan sonra heç
də jatmıjib, izlərini qərur; bynyn da heç zərəli
olmyr.

Hər iqi syrətdə, belə bir fiqirdə olyrsak, arvatlara bəjuq zylym etmiş olyryk. Arvatlara həkir nəzərlə baxan nadan, insafsız və muruvvət-siz ərlərin saji çox dur; by cur ərlərin də belə insafsız fiqirləri olmagına biz təəccub etmiriq. Dogry dur, qəntlərdə, qəçəri tərəqəmə xəlkinin arasında belə bir adət var, jə'ni ana, baladan xılas olan qunu, jənə izinə məskyl olыр. Ancak iqi aj, uç aj və ja bir il qeçmiş, ana həmin cur bə - cur aqrılara duzdujunu biz nəzərə almıriq. Həkirətdə də, dogan arvat, baladan sonra lazım olan kəder jatmıjıb, izə baslarsa, qələcəqdə korxyly aqrılara duçar olar.

Dogry dur, naxozlyk (aqrı) dər - hal azqar olmyr; sonralar, arvat naxozlyjanda da, əsil səbəbini fiqirə almıjıb, „başka bir səbəbdən naxozlyjyb dur“ dejiriq...

Arvatlara maxsys aqrıların çoxy, əvvəl əzijjətsiz başlanıb da, bədəndə javaz - javaz jər edir, qun - bə - qun artır; sonralar by aqrılar bir pəjəjə çatır qi, dərmanla da mualicə etməq mümqun olmyr. Belə oldykda, naxozə ja „operasjion“ qərəq olsyn, ja da illər yzyny zarıldaja - zarıldaja kalıb, axırda vakıtsız, və'də-siz ölməli dur.

Dikkət etsəniz, by cur illərlə naxoz və aqrılı olan arvat çox dur, hətta öz qəndinizdə də belə naxozlardan qərərsiniz. Dogmamızdan kabək hər jeri salamat bir arvat, dogandan sonra, qah baz aqrısına, qah butun bədən aqrısına,

qah da iç və karın ağrısına düşüb, qun - bə-qun zəjfləməyə başlıyır. Nə əcəb by halları qərmursunuz, ja ezitmirsiniz?

Dogmakdan kabak, təbii olaraq, aj bazı kanını arvat hər ajda 4-5 qun ağrısız və əzi-jətsiz qərərdir; dogandan sonra, kan qələndə, cur - bə - cur ağrılar azmı? ja 4-5 qunun əvəzi-nə, 9-10 qun kan qətməji, ja kandan bilmərrə qəsilməji və ja da, 3 qun kan qədib toxtadık-dan sonra bir neçə qun qəçmiş, bir daha baş-lıjb kan qətməji - bylar hamısı, dogmakdan sonra əmələ qəlmiz bəlalər dəjil mi?

Dogmakdan kabak, aj bazı vaxıtları, kandan başka heç bir zəj qəlmədiji halda, do-gandan sonra pejdəri ag və ja sarı rənəqdə irin qibi zəj qəlməjə, başlar.

Xysysən dogmadan qəsilən arvadın halına dikkət etməli dur. Bir - iqi baladan sonra daha bala juzu qərmujən arvatlar azmı? By səjlənən naxozlykların və ağrıların səbəbini ərlər hə-məzə sojykdan bilirlər. „Sojyk dəjmiz“ dejb də byna qifəjat edirlər. Əzlərinə belə təsəlli verir-lər... Naxozlyk isə, ajlar və illər yzyny surub, beçara arvadı, haldan salıb, zəjflədir.

İstə by ağrıların səbəbi, çox vaxıt, dogan-dan sonra arvadın rahatsız olyb, jatmamagı dur.

Dogandan sonra arvat 8 ja 10 və ja, daha yaxşısl, 15 qun jatmalı dur.

Jyxarıda səjlənilmədi qi, bala dunjaja qə-
ləndən sonra arvadın yzaklığı və bir neçə uzv-
ləri təgdir tapır. Məsələn kan və hiss damarları
bir neçə jerdən dağılır, bir neçəsi bəjujur və bir
neçəsi də qičilir. By hallar içəridə olmaqla ba-
rabar bədənin bajırına da tə'sir edər. Məsələn,
dogmyz arvadın karın dərisi jymyzalıb kırılız
kırılız olar və həmin dərinin ustə ag zolaklar
və ciziklar əmələ qələr. Karın əzu də, jeqəlib,
sallanar. Ag zolların rəf olmagına mualicə
joxsa da, karnın sallanmagına mualicə var.
Byny rədd eləməq uçun, rezindən sarık satılır;
eni əl enlijində və yzyny 10 ərzin olır. Həmin
by sarıqlı, səhər - axşam dogmyz arvadın bal-
dırından kabırkalarına qibi bərq - bərq sarılırlar.
Bir neçə vaktıdan sonra karın əvvəlqi halına
qəlir, qəpu rədd olır və karın, qičilib, daha
sallanılır.

Byndan savaj, bala əmizdirən ana məmələ-
rinə artıq dikkət etməli dur. Çox vakt məmə-
lər çatlıdır və, çatlamız jərlərə „mikrob“ (cur
bə - cur naxozlyklara səbəb olan xırda kyrtlar)
daxıl olub, jara tərədir. Qıah vakt hə-
min balaca - balaca jaralardan əmcəq zizir və
axırda „rak“ (xərçənq ja xud sərətən) naxoz-
lygy əmələ qəlir. By azar arvatlar uçun bəjuq
bəla və bədbəxtliq dur. Bynyn çərəsi operasjion
etməq dur. Operasjiondan sonra jənə də by
azara duzməq mumqun dur. By jaman bəlanın

enunu almak üçün, bala əmizdirən arvatlar məmələrini təmiz saxlamalı durlər. Hər qun kajnanmız sy ilə jyjyb, „borny qislata“ ilə də təmizləməq lazım dur. (Bir istiqən kajnar syja bir çaj kazıqı borny - qislata salıb, karlıdırmak və, sojyk olandan sonra, by syja pambıqı batırıb, məmələri jymak lazım qəlir). By sy, mikrobların əlməjinə səbəb olyb, məmələri jaradan hifz elər. Əmcəq jerinə əmziq verilirsə, əmziji də borny - qislata syjy ilə jymak lazım dur. Əmziq sutsuz verilirsə, boz vermijib, əmzijin içərisinə təmiz pambıq kojmak lazım dur.

By sözləri jazmakla barabar, məksədimiz bir az da jeni bala hakkında səjləməq dur. Jeni dogylmyz bala salamat və agrıslız olyrsa, ana da rahat olar və dokkyz aj ərzində çəqdiji zəhmətlər də pyç olmaz...

Jeni dogylmyz balanın bir neçə uzvələrinə artıq dikkət lazım dur; məsələn, qəbəq jarasına və qəzlərinə dikkət verməli dur. Qəbəq jarası təbii jara dur; təmiz saxlanarsa, tez kyrtarar. Təmiz saxlanmazsa, mikroblar by jaranı irinlədər. Jara, çox davam edərsə, balanı rahatsız edər. Balanın rahatsızlıqı əlbəttə ananı da rahatsız edər.

By jaranı tez sagaltmaq üçün elə bir sejlə bağlamak lazım dur qı, içərisinə hava qeçə bilsin. Hava qeçərsə, jara tez kyryjyb, tez də jaxzı olar. Hava qeçməzsə, jara ijlənər, koxyjar və mikrobların artmagına səbəb olar. By səbəbə

qerə, qəbəq jarasına təmiz pambıq koyub, bir təmiz zəjlə bağlamak və pambığı hər qun də-
jizməq lazımdur.

Balanın, qəbəjinə dikkət olynan qibi, qəz-
lərinə də artıq dərəcədə dikkət lazımdur.

Çox jaman zamana dur: beçara arvatları-
mız ərlərindən nələr çəqirlər! Siflis, zanqir və
xysysən tiripper (suzənəq) dejilən azarlar və ağ-
rıqlar vicdansız ərlərdən jazıq arvatlara sirajət
edir. Xysysən bejuq bəla tiripper (suzənəq) na-
xozlygy dur. By azar zahırda tez jaxzı, olyr,
amma illəti qizinin canında muryrla kalır və
həmin azarın mikorbları, çox vakıt ərdən arvada
qəçir, jə'ni arvat da həmin azara muhtəla olyr.
Arvat by naxozlyqa muhtəla olarsa, tiripperin
mikroby bala qələn jolda olyb, dogylan balanın
qəzunə duzər və ony qor edər. By bədbəxtllq-
dən xılas olmaq uçun, bala dunjaja qələn qibi,
onyn qəzlərinə iqi prosentli ($2^0/0$) lijapis dam-
cıladırlar. Mədəniyyətli millətlər arasında by bir
kanyn heqmündə dur.

A.X.T.3. Azpoligraftrestinin „Kızıl Bөрk“ mätbäasi.
Mätbyat mud. № 2617 Tapatık № 917—5000 n.

~~~~~

1521

151